

HET BED ALS SLAGVELD: MARCUSE EN DE MISLUKTE BEVRIJDING VAN HET LIBIDO

Benny Madalijns

Linkse filosofen als Lyotard, Reich en Marcuse schreeuwden het destijds van de daken: om tot een genoeglijke samenleving te komen moest het libido ongestoord en ongestraft kunnen stromen. Edoch, krek het kapitalisme heeft die natte droom wezenlijk waargemaakt en benut sindsdien de dynamiek van die vrijgekomen energie netjes voor zichzelf. De teloorgang van een klikje mannen van megaliet, die verdomd moeilijk konden kiezen tussen de vrije liefde en de dictatuur van het proletariaat. Het aanvankelijke devies van het driemanschap was: als we de massa bevrijden van het taboe op seksualiteit, kan ze onbegrensd ijveren voor een sociale omwenteling. Liefde en genot als motor van de revolutie, zeg maar.

Nuja, zal ik jullie als intro vooreerst wat beelden tonen uit de waanzinnige, in slow motion gefilmde, openingsscène van ‘Nymphomaniac’ van rasprovocateur Lars von Trier uit 2013? Het verhaal? Wel, op een koude winteravond vindt een zekere Seligman in een steeg de in elkaar geslagen Joe. Hij besluit haar mee te nemen en op te lappen. Eenmaal thuis luistert hij aandachtig naar haar levensverhaal, verteld in acht zinnenprikkelende episodes. Wat volgt is een intellectualistische visie op pornografie.

Ziehier. Een koppel vogelt er lustig op los. Dit is geen kartonnen prentenboek met beweegbare flapjes, dit prikkelt echt. Je kan de contouren van het licht dat doorheen de spijlen van een kinderbedje speelt, haast vastgrijpen. Ik besta! Uitwaaiende gelukzaligheid voor existentialisten. Een glazen fles valt, maar breekt niet. Het gutsende water neemt even de aandacht voor het venster weg. Zoonlief klautert uit zijn bedje en begluurt zijn parende verwekkers. Staart recht in de camera, stapt vervolgens naar het voorraam en schuift er kordaat een stoel onder. Glurende ogen doemen pertinent op uit de duisternis. Beertje wiegt zachtjes voor het raam en kijkt naar het dwarrelen van de sneeuwvlokken door de ijsskoude lucht. Met zijn vingers grijpt het jongetje in de gestreepte pyjama zich daarop vast aan de vensterbank en loert evengoed naar buiten. Als hij nu springt, zou hij dan beneden te pletter vallen? Als ik beertje niet langer vastklem, springt hij dan? Iemand die schreeuwt voelt zich daarna kennelijk beter.

Vader en moeder Antichrist komen in de achtergrond schokkend klaar op het eigenste ogenblik dat het kind op het spekgladde trottoir neerkwakt. Kan je het hemelrijk een nog rakere klap toedienen? Zeker als je weet dat Charlotte Gainsbourg haar zoontje wel degelijk op de vensterbank heeft zien klimmen. Vrouwen die de zuivere gedachte van de christelijke huwelijksleer straal negeren,

verdienen nu eenmaal dat er engeltjes uit de hemel tuimelen. Toch? Morsdood weliswaar. O, Zalig Orgasme, wij aanbidden U. Zo dicht bij een ultieme genotskreet als die van meester von Trier kan je vandaag nog moeilijk komen. Toch? Uit een gammal transistorradiootje galmen gelijktijdig loeihard hemelse klanken met aardetinten: ‘Lascia chi’o Pianga’ van Georg Friedrich Händel. Laat mij in tranen mijn lot beklagen en laat mij verlangen naar de vrijheid, slechts de barmhartigheid kan deze marteling verlichten. Een zucht naar geestelijke vrijheid, naar orgastisch zelfbeschikkingsrecht wars van encyclicken over wat voor dwalingen dan ook. Anyway, Von Trier & Händel: love them or hate them.

No problem! Want ik meen me te herinneren dat ook kameraad Marcuse van oordeel was dat uitgerekend perversies een opstand kunnen inluiden tegen elk technocratisch beginsel. Meer nog, ze zijn dé anarchistische hulde aan het libido. Perversies zijn immers een protest tegen het voortbestaan van de keten van de voortplanting en daarmee van de paternalistische heerschappij. Bovendien las ik bij hem ooit dat niet alleen de fantasie een belangrijke rol speelt in de perverse uitingen van de seksualiteit, maar dat ze ook in de artistieke verbeelding verbinding zoekt met de voorstelling van volledige vrijheid en bevrijding. Ergo, ze zou de archetypen van de soort bewaren, de blijvende maar verdrongen voorstellingen van het collectieve en individuele geheugen: de verboden beelden van de vrijheid. Zeg dat een voormalig vooraanstaand filosoof en socioloog het gezegd heeft. Doe me nog maar een whisky'tje James!

Lees het vervolg van deze korte kroniek dan ook best als een pleidooi om in deze duistere tijden nog een keer op rabelaisiaanse wijze de liederlijke buitensporigheid te omarmen, als denkbaar de meest vertrouwde uitweg uit de beklemming van de nieuwe morele retour à l'ordre.

Op grond van de christelijke premisses kwam er doorheen de jaren geleidelijk een secularisatiebeweging op gang: de toekomst nam de plaats in van het hiernamaals, geluk dat van het heil, en het eigen libido kwam in de plaats van de absoluut goddelijke macht. Ik herlees Marcuses boek vandaag derhalve als het kijken in een soortement ‘verre spiegel’. Hopelijk kan ik doorheen zijn toenmalige ogen maximaal inzicht krijgen in de culturele dynamiek van vandaag, nu we langs alle kanten nog maar eens worden belaagd door een nieuwe preutsheid, puriteinse guerillabewegingen en allerhande censuurdictaten in de naam van de vrijheid. Toen ik klein was, vonden mijn ouders dat doktertje spelen er gewoon bijhoorde. Nu weerklinkt meteen verward geschreeuw en gaat de brandklok luiden.

De zestiger en zeventiger jaren van de twintigste eeuw waren nu eenmaal het tijdschamier van de seksuele revolutie. De knalgroei van de vrije liefde. De beelden van blote hippies op de wei van Woodstock staan sindsdien in mijn geheugen gegrift. Net als de psychedelische platenhoezen en de beginklanken van Richie Havens' Freedom, een van de openingsnummers met zijn eindeloze encore. Het anthem van de week. Even spraakmakend als meestertambour Carlos

Santana en zijn klassieker Soul Sacrifice. Pure flowerpowerextase voor meisjes, die naar weeiĝe patchouli-olie roken, en die net hun african dashiki's van hun lijf hadden gerukt en weelderig begroeiĝe jongens in hawaiïhemden en Afghaanse jassen. Weer andere, van god losse, jongens en meisjes poedelden er zonder gène naakt in de stromende regen.

Die vrijheid- en blijheidsgevoelens van toen blijven na zoveel jaar nog steeds na-ebben. Moet verdomd leuk geweest zijn die laisser-allerhouding uit mijn tienerjaren. Gek dat we vandaag met z'n allen volmondig lopen te blèren om puur voedsel en om niet geretoucheerde beelden. Nu nog even de stap terug durven zetten naar het weerom in volle glorie tonen van ons naturelle lijf: what you see is what you get...

Helemaal bloot is naast het nemen van een douche of het bedrijven van de liefde voor veel mensen vandaag geen dagelijkse staat van zijn meer. Voor veel mensen staat bloot vandaag opnieuw gelijk aan seks. De gelijkstelling, bloot is seks, neemt aldoor toe. Verontrustend. Douchen in je onderbroek, geen blote tieten meer op het strand en een afkeer van zoenende homo's op straat: wat zijn we toch weer preuts geworden. En het volstaat heus niet om enkel met een verwijtende vinger in de richting van religie te wijzen. In werkelijkheid is die nieuwe kuisheidstrend (pudeur) eveneens de schuld van het commerciële bloot waarmee we worden omvergeknuppeld. Van de afgetrainde en bombastisch gestroomlijnde lichamen waarbij alle oneffenheden zijn weggepoetst met allerlei beeldverwerkingsprogramma's. Gefotoshopte ransels die onzeker maken.

De toekomst vraagt daarom dringend om aandacht. Hoog tijd voor een tegentrend. Daarom, lang leve de verlossing en de vrijlating van de vrouwentepel (Free the nipple) en de piemel, ook in slappe toestand (Free the peen). Dus voorgoed weg met die beha en die onderbroek! Imperfectie siert de mens. Laten we vooral niet vergeten hoe we allemaal geboren zijn: poedelnaakt en zonder gène. En open en bloot zijn in het bijzijn van anderen is gewoon een teken van medemenselijkheid, want zolang ik mijzelf, met al mijn mankementen, bloot durf te tonen, zeg ik tussen de regels door: ook jij bent oké. Als elke seksuele bevrijding gevolgd wordt door een poging tot restrictieve restauratie, dan zien we vandaag de revanche tegen (de voortvloeiselen van) de seksuele revolutie van de jaren 1960 en 1970. Met Marcuses boek *Eros en cultuur* uit 1968, uitgegeven door Erven J. Bijleveld in Utrecht en vertaald door K.L. Van der Leeuw, op schoot vraag ik me dan ook af wanneer en waarom precies de seksuele neurose zich opnieuw in ons cultureel DNA heeft genesteld, vraagteken uitroepteken.

De Ouden maakten reeds een duidelijk onderscheid tussen een ongebreidelde, dionysische seksualiteit aan de ene kant en een vrolijke erotiek aan de andere kant. Het onderscheidend criterium tussen goed en kwaad op seksueel gebied was nu eenmaal dat van de hybris. Wanneer een vermetelete (lees mateloze) sterveling de grens overschreed werd hij met verblinding getroffen en merkte hij niet langer dat hij zijn eigen ondergang tegemoet ging. Et alors? Als libertijn gun ik de hebzuchtigen alvast met graagte hun zwarte vrijdagen, de

wellustigen hun virtuele paradijzen, de onmatigen hun binge-eatingtenten, de ijdelsten hun selfies en de lustelozen hun bandeloze strandvakantie. Waren Geeraerts, Claus of Reve nog maar hier. Kon ik maar proeven hoe hun nieuwe lichamelijke met gulpen van hun pas gedrukte schrijfsels druipt. Wat kopen we per slot van rekening met al die retrograde preutsheid? Benauwd als we zijn voor het vije experiment: het open huwelijk, orgieën, polygamie, driehoeksverhoudingen enzoverder enzovoort.

Mannen met vrouwen, vrouwen met mannen, mannen met mannen, vrouwen met vrouwen, met z'n drieën, vijven of zevenen is het nog amuserender. Mogelijk met snerpende zweepjes of treffende billenkoek, hard of zacht, van voren of vanachter, mogelijk van links naar rechts, in bordelen of gewoon op ons vertrouwde slagveld: het echtelijke bed. Om er onze diepste ikjes nog een laatste keer aan elkaar bloot te kunnen geven in levensecht en stomend liefdesspel, niet in een gratis gesprek over gendergelijkheid en bange witte mannen.

Freud was eertijds de ontmaskeraar van de al te preutse victoriaanse tijd, van het toendertijd uit de kunst zijnde verzwijgen en de schaamte. Vandaag orakelt een voltallige vergadering nieuwerwetse azijnpissers echter dat het opnieuw beklemmen van de lust dringend en noodzakelijk is. Anders zouden we niet langer kunnen functioneren, raaskallen ze. Enfin. Duidelijk een compromissloos pleidooi voor het hier en nu van kracht zijnde achteruitdenken.

Het was destijds immers veelbetekenend dat Marcuse Freuds metapsychologie radicaal omduidde. Hij kieverde zijn grondbeginselen van de natuurlijke verdringing in de prullenmand en verving ze door zijn eigenste monster van de surplusrepressie en de bijbehorende sluier van het prestatieprincipe. Omwille van zijn werk, de bijwijlen steriele baantjes die bijna het hele leven van de volwassen sterveling in beslag nemen, wordt zijn lust verdaagd en krijgt het menskind veeleer bijgevolg onlust geserveerd als hoofdschotel.

Tenslotte komt het erop neer, dat de homo sapiens zijn libido blijvend moet omordenen tot arbeidsenergie. Dat hij maximaal moet blijven werken om minimaal lichamelijk genot te verwerven. Zoals na te lezen op bladzijde 23 in Marcuses eerder geciteerde lijfwerk. Of misschien lees je je kleinkinderen liever de scherpzinnigheden vanaf bladzijde 30 voor: "(...) de werktijd, die het grootste deel van de levenstijd van het individu vormt, is een tijd vervuld van leed, want vervreemde arbeid betekent afwezigheid van bevrediging, ontkenning van het lustprincipe. Er zo ontstaat aldus, volgens de bijdehandse ziener, een repressieve ordening van de seksualiteit. Moet er nog zand zijn? Eenmaal andermaal."

Afijn, Marcuse wordt om dat soort zinnen nog steeds beschouwd als een van de theoretische grondleggers van de ideeën van de seksuele revolutie, maar vandaag wil zowat iedereen weg van het onverteerbare en verstikkende isolement van de steenkoude peetvaders van diezelfde revolte.

De doorbraak van zoveel politiek besef moet en zal dezer dagen zonder bloedvergieten gebeuren, maar zal daarenboven eerst langs de harses passeren en

niet langs het kruis. Marx, Mao & Marcuse: mijn gat ja!, scanderen ze luidkeels. Liever gaan ze nog maar eens op weg met klankgoeroe Shankar en het inzicht dat de nieuw aanbeden goden in zowat alles en overal kunnen wonen. Zeker in mesjogge met goddelijke inzichten geladen heilsboodschappen en tot vervelens toe afgerammelde mantra's: om asatoma sadgamaya – tamasoma yotir gamaya – mrityor ma amritam gamaya – om shanti shanti shanti. Early Morning Chant van duisternis naar licht, van leugen naar waarheid, van gif naar nectar, van dood naar onsterfelijkheid, op de heilswegen tussen je lome lijf en het fijnstoffelijke: Singing yourself into happiness-Shiva Shambo!

Ach, in Marcuses dagen was alles anders, was geluk waarschijnlijk heel gewoon. Kunst was een doordeweeks carbonnetje van het wilde gekrakeel van de grote mensen, van hun getouwtrek om macht. Verzet was een gestencild, maar helder geschreven en daardoor best leesbaar manifest. De avond daarvoor op een zolderkamertje boven café Le Prolétaire bedisseld, en daarna als strooibiljet uit het ravengat van een parochiale kerktoeren fladderend. Merde staat er opstandig te lezen, à bas en on déteste. Zwart-witte kalligrammen over wat er allemaal misging en hoe het allemaal beter zou kunnen.

En zie kameraden, vandaag leven wij opnieuw aan de schaduwgrenzen van het meest rücksichtslose vooruitgangsgeloof, middenin de meest ongrijpbare goorheid. Waggelen we met z'n allen langs weer andere grootstedse straten, waar we nog eens een keertje dreigen weg te zinken in de smerigste schaduwkanten van onze onverschilligheid.

Tot slot nog dit. Nous sommes devenus des monstres. On pourrait s'en affliger. Mieux vaut en rire, om het met een flard Philippe Claudel uit zijn boek 'Inhumaines' te zeggen. Tata, tata, tata. Paukenslag.